

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHIYAT FAKÜLTESİ
Yayın No. : 55

TÜRKİYE DİYANET
VAKFI

GÜNÜMÜZ DİN BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI VE PROBLEMLERİ
SEMPOZYUMU
(27 - 30 Haziran 1989)

SAMSUN — 1989

PRATİK İLÂHİYAT VE AHLÂK ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniv. İlahiyat Fak.

Dinî olayların ferd ve cemiyetteki tezahürlerini incelersek, meselelerin iki cephesiyle karşılaşırız : Birincisi inanç ve tefekkürü içine alan teorik yönüdür. İkincisi, ibâdet, davranış ve törenleri içine alan pratik yönüdür. İki tarafın bütünleşmesi dinde kemâlâtı meydana getirir. Ülkemizde Din Öğretimi üstlenmiş müesseselere bakarsak, eğitim ve araştırma faaliyetlerini tamamen teorik alanda sürdürdüğünü görürüz. Fakültemizdeki anabilim ve bilim dallarının kuruluş ve gelişmesi de aynı doğrultudadır. İbâdet, davranış ve törenleri kapsayan pratiğe ışık tutacak hiç bir bilim dalına ve çalışmalara yer verilmemiştir. Tarihi sebepleri üzerinde durmak yerine, problemin kendisi üzerinde durmanın daha yararlı olacağına inanıyorum.

a. Ülkemizde kırkinci yılına giren din öğretiminde, dinin pratik alanına yönelik öğretim eksikliği ve bilgi üretiminin bulunmaması, pratiğe dönük dinî hizmetlerin kalitesinin düşmesine yol açmıştır. Teorik bilgilerle yüklü mezunlarımız ibadet ve törenlerde cemaatin huzuruna çıkmaktan kaçınır olmuşlardır.

Konuyu biraz daha müşahhas ifade edecek olursak, örneğin resmî nikâh sonrası kıyılan dinî nikâh merasimi gibi sevinçli anlardan tutun da, cenaze merasimiyle ilgili üzüntülü zamanlarına kadar, sosyal hayatın çeşitli safhalarındaki dinî merasimlerde, vaaz ve hutbelerde din görevlisine düşen geleneksel hizmetlerin âdap ve usulünü mezunlarımız bilmemektedir. En azından günümüzün sosyal şartlarına uygun bir kalitede hizmet götürememektedir. Bu boşluğu İlkokul ve İmam-Hatip Lisesi kültürlü din görevlilerimiz doldurmaya çalışmaktalar. Ancak cemaatin ihtiyaç anında karşılaştığı bu din görevlilerimiz teorik bilgi, usûl ve âdap bakımından halkımızı tatmin etmekte yetersiz kalmakta ve şikâyetlere sebep olmaktadır. Dinî davranışlarda gâye, Allah'ın ri-

zasını kazanmaya yönelik olmakla birlikte, din görevlisinden ferd ve cemaati fiilen ve ruhen tatmin etme, cemaatin rızasını da kazanma yetenekleri istenmektedir.

Nitekim vaaz ve hitabelerdeki muhteva ve üslûp sakatlıkları, sıkca tenkit edilmekte, bazen cemaatin camiden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Günümüz sosyal farklılıkları ve farklılaşmaları dikkate alınmadan, atadan görme usüllerle hizmetin sürdürülmeğe çalışılması ve eğitimsizlik, hizmette gerilemelere sebep olmaktadır.

EĞİTİM EKSİKLİĞİ :

Hizmetteki yetersizlik, yalnız halkımızın değil, yetiştirdiğimizi iddia ettiğimiz mezunlarımızın da genel kanaatıdır. Nitekim, mezunlarımızın % 75'i Milli Eğitim'de öğretmenlik mesleğine yöneliyor ve Diyanet Teşkilâtında görev almaktan çekiniyor. Halkın pratik dinî ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği endişesini kalbinde taşıyor. Öğretimindeki meslekî bilgilerin tümünün teorik oluşu, onları yine teorik bilgi aktarım müessesesi olan Milli Eğitime sevk ediyor. Diyanet Teşkilâtı hizmet alanında ihtiyaç duyulan merâsim, ibâdet ve hitabetle ilgili, Fakültelerimizde teorik ve pratik hiçbir ders bulunmaması dikkate şâyandır. Durumumuz hiçbir laboratuvar göstermeden Kimya Mühendisi; tarla tabikası göstermeden Ziraat Mühendisi yetiştirme gayretlerine benziyor. Mezunlarımız beş yıllık meslekî yüksek öğretime rağmen, uygulamada lîkoku-Kurân kursu mezunlarıyla yarışmaktan, halkla karşılaşmaktan kaçınıyor. Tabii kendi özel gayretleriyle eksikliğini tamamlamaya çalışanlar müstesna. Görüldüğü üzere tıkanıklık, üç-beş kredi saatlik bir pratik ilâhiyat dersinin ve bu derslere temel olacak sôsyal, psikolojik ve pedagojik bilgi birikiminin eksikliğinden kaynaklanmakta ve mezunlarımıza gölge düşürmektedir.

b. Üzerinde durulması gereken ve akademik araştırmaların eksikliğini hissettiği konulardan bir diğeri de ahlâktır, Orta dereceli okullarımızda «Din ve Ahlâk» dersleri ismiyle bir ders bulunmasına rağmen, bu dersin ahlâk bölümüyle ilgili, fakültelerimizde ne bir saat ders bulunmakta, ne de araştırma yapılmaktadır. Diğeri bir ifade ile, mezunlarımız öğrenmedikleri bir dersin öğretmenliğini yapmaktalar! Bazılarımız mezunlarımızın bu eksikliğini, kendi kendilerine araştırarak giderebileceklerini söyleyebilirler. Onlara soruyorum : ülkemizin çeşitli sosyal grupları arasındaki ahlâkî sarsıntılardan sık sık söz edilmesine, her gün üzücü örneklerine rastlanmasına rağmen, konuya ışık tutacak bir tek araştırma eseri gösterebilirler mi? Maalesef, göstere-

miyeceklerdir! Amatorce yazılmış birkaç yazı bulabilirler. Ancak bunların günümüzde yeterince cevap veremediklerini itiraf etmek, ilmî ah-lâkımız gerektirir.

BATI İLÂHİYAT FAKÜLTELERİNDE DURUM :

Çağdaş Batı Ülkeleri İlahiyat Fakültelerinde eğitim ve öğretimin yalnız teorik derslerle yetinilmediğini, dinî hizmetlere yönelik pratik ders ve uygulamalarla öğretimin bütünleştirildiğini görüyoruz. Çünkü her dinin inanç sistemleri tarihleri ve kültürleri yanında ibâdet ve merasimleri de bulunur. Bu sebeple, meselâ Batı Almanya'da 1967 yılında mevcut 17 İlahiyat Fakültesi ve 15 İlahiyat Yüksek Okulu Programında, «Pratik İlahiyat» kürsülerinin, Anabilim Dallarının varlığını görürüz.⁽¹⁾ Katolik İlahiyat Fakültelerinde ise, bu kursuların ismi, «Kilise Âyinleri ve Hizmetleri»dir.⁽²⁾

Bu anabilim dallarında pratik ilâhiyatla ilgili, yani tatbikata yönelik teorik araştırmalar yapıldığı, pratik hizmetlerin daha kaliteli sunulabilmesi için teorik bilgiler yanında uygulamaların da yer aldığı programlarında açıkça görülmektedir. Batı Almanya'da Erlangen-Nürnberg Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1967 — 1972 yarıyıl programlarında, «Pratik İlahiyat» kursusu derslerinden, her yarıyıl 8-10 kredi-saati teorik bilgilere, 10-20 kredisaati de seminer ve uygulamalara ayrılmaktadır. Kürsüdeki toplam ders saati yarıyıllara göre ortalama 25-30 saat arasında değişmektedir. Taktirî ve teorik ders isimlerinden bazıları : «Vaaz ve İrşad», «(Dini Metinlerin halka) yorumlanması», «Cemaat Eğitimi» v.s. şeklindedir. Uygulama derslerinde ise, mustakbel din görevlilerinin kilise ve cemaat içindeki çeşitli hizmetlerine donuk uygulamalar yaptırılmaktadır. Din sosyolojisi ve Din Psikolojisi araştırmalarındaki ağırlık ise, mustakbel din görevlilerinin cemaat içindeki pratik başarısına ışık tutacak konulardadır. Derslerde de bu gaye gözden uzak tutulmamaktadır. Din görevlisi ve cemaat arasındaki iletişimin en yüksek düzeye çıkarılabilmesi ongorulmaktadır. Henüz fakülte sıralarında, hizmetin etkinliğini artırıcı teorik ve pratik araştırma ve uygulamalarla gençler fiilî meslek hayatına hazırlanmaktadır.⁽³⁾

(1) Beutsche Hochschulführer, 1966/67.

(2) Deutsche Hochschulführer, 1966/67.

(3) Friedrich Alexander Universität, Erlangen Nürnberg 1967-1972.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki meşhur Harvard ve Newyork⁽⁴⁾ Üniversiteleri İlahiyat Fakültesindeki durum da Batı Almanya'dan pek farklı değildir. Pratik İlahiyat Kürsüsü teorik ve uygulama dersleri birbirine benzer. Meselâ; New York İlahiyat Fakültesi 1987-88 ders yılı Pratik İlahiyat Kürsüsü teorik ders isimleri şu başlıklar altında verilmiştir ki, Erlangen-Nürnberg'ten pek farklı değildir: «İbâdete Giriş», «Tebliğ», «Vaaza Giriş», «İbâdet ve Sanat», «Hitabet», «Vaaz ve Ahlâkî Gelişmeler» v.s.⁽⁵⁾ Ancak Erlangen-Nürnberg İlahiyat Fakültesine göre, Harvard İlahiyat Fakültesinde başlı başına bir «Ahlâk» Anabilim Dalının varlığı ve program zenginliği dikkati çekmektedir ki, Ahlâk derslerinden bazılarının isimlerini zikretmenin dahi yararlı olacağına inanıyorum: «Ahlâka Giriş», «Hıristiyan Ahlâkına Giriş», «Hıristiyan Sosyal Ahlâkı», «Hıristiyan Ahlâkının Tipleri», «Çağdaş Dinî Ahlâklar», «Yeni Ahid Ahlâkı», «İsa ve Ahlâki Hayat», «Toplumlar ve İnsan Hakları», «Ahlâk ve Amerikan Halk Davranışları», «Sevgi Yorumunda Zıtlıklar», «Tib Ahlâkı Problemleri», «İş Ahlâkı», «Şehir Hayatında Ahlâk», «Sosyal Ahlâk Konuları», Hıristiyan Ahlâk Teorileri», «Dostluk Ahlâkı», «Harp ve Sulh da Hıristiyan Ahlâkı», «1945-1985 Yılları Politika, strateji ve Ahlâk» ilişkileri, v.s.⁽⁶⁾ Yâni Hıristiyan toplumunun dünyevî davranışlarını yönlendirici, ışık tutucu Ahlâkî prensip ve duygular; bilimsel araştırmalara dayalı olarak verilmeğe çalışılıyor, öğretiliyor.

ARAŞTIRMA VE ÖĞRETİM BOŞLUĞU :

Ülkemizde dinin ibâdet ve ahlâk cephesi Cumhuriyet oncesinde İslâm Hukuku içinde değerlendirilmeğe çalışılmıştı. Uygulanması ise, usta-çırak yöntemiyle yapılıyordu. 1950 sonrası başlayan Cumhuriyet Dönemi din eğitimi ve öğretiminde bu konuya bilimsel bir yaklaşımla bakılmadı. İlahiyat Fakültesi Programında yer verilmedi. Ülkemizdeki bu boşluğu bir süre Kur'an Kursları doldurmaya çalıştıysa da, —uygulama dışında— genel dinî kültür seviyelerinin düşük oluşu, bazı sosyal rahatsızlıklara sebep oldu. Günümüzde Diyanet Teşkilatımızın hizmet alanına giren bu konuda, hizmetin tamamen İmam-Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi mezunlarınca yürütülmeye çalışılması, bu müesseselerde pratik ilâhiyatla ilgili teorik bilgi ve uygulamaların verilme zarurietine daha da ağırlık kazandırmıştır. Bunun için de ilgili bilim

(4) Union Theological Seminary in the city of New York, Catalog for 1987/88, New York.

(5) Union Theological Seminary. s. 121-123.

(6) Harvard Divinity School 1986/1987 Official Register of Harvard University, 1986, s. 83 v.d.

dallarının kurulmasına ve bilgi birikimi için sistemli araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Artık kulaktan dolma eski bilgileri tekrar etmenin zamanı geçmiştir. Onlarla günümüz İslâm toplumuna yeterli hizmet gtrebilmemiz mümkün değildir.

Ülkemizde bilgi reğimi ve araştırmalar Batı'da olduğu gibi, «Araştırma Enstitüleri ve Vakıflarla» desteklenmiyor. Araştırmaların bütün yükünü sınırlı imknlar içinde de olsa, Fakltelerimiz yürütmeğe alışıyor. Ancak bu çalışmalar, eğitim-ğretim programlarında gösterilen derslere paralel bilim dallarında yapılmaktadır. Diğer bir ifade ile, ders ve bilim dallarındaki araştırmalar birer bütünlük görünümündedirler. Bu sebeple, araştırma ve eğitimdeki mevcut tıkanıklığın açılabilmesi için, İlahiyat Fakültelerinde «Pratik İlahiyat» ve «Ahlâk» Anabilim veya Bilim dallarının kurulmasına ihtiyaç vardır.

Bu neriler Anabilim Dalları kuruluncaya kadar, mevcut «Din Eğitimi» Anabilim dalına bağlı dersler olarak da yürürlüğe konabilir ve problemin geçici zm sağlanabilir.

Daha önce yazılmış «İrşad» ve «Tebliğ» ve «Ahlâk» isimli kitaplardan başlangıçta yararlanılabileceği hatıra geliyorsa da, artık bunların tarih görevlerini tamamladıkları, günümüze cevap vermekten uzak oldukları şüphesizdir. Gelişen ağdaş bilim dallarından ve Batılı araştırmacıların bu konudaki çalışmalarından ve metodlarından yararlanarak, kendi sosyal bünyemize ve inanç özelliğimize göre, köklü araştırmalara girilmelidir. Teorik bilgiler üretimi yanında, bunları pratiğe dnştrerecek Diyanet ve Milli Eğitim Teşkilatlarımıza daha çok yardımcı olunmalıdır. Ayrıca «Sosyal Hizmetler» ile ilgili okulların araştırma ve çalışmalarından, çok şeyler öğrenebileceğimiz kanaatindeyim.

Saygılarımla.